
Strindberg och perversionerna

Matthew M. Roy: *August Strindberg's perversions. On the science, sin and scandal of homosexuality in August Strindberg's works* Doktorsavhandling University of Washington's Department of Scandinavian Studies 2001. (139 sidor)

Kampen mellan könen, könsrollsfrågorna och samspelet mellan det manliga och kvinnliga i människans psyke är det genomgående tema i Strindbergs författarskap, inte minst hans dramatik, som har gjort honom världsberömd. Lillian Faderman framhöll ju också i sin kända bok *Surpassing the love of men* (1981) Strindbergs beskrivning av 'tribadförhållandet' mellan sin första hustru Siri von Essen och hennes yngre väninna Marie David i *En dåres försvarstal* som en av de första litterära skildringarna av kvinnlig homosexualitet. Diskussionen om homosexualitetens roll i Strindbergs liv och verk är därför naturligt nog på intet sätt ny. Märkligt nog har emellertid ingen ur den alltmer överskådliga skaran av strindbergforskare i Sverige och utomlands före Matthew Roy vid universitetet i Seattle tidigare gjort någon grundlig litteraturstudie av denna för Strindbergs författarskap erkänt väsentliga fråga. Själv har jag i några omgångar berört ämnet, huvudsakligen ur biografisk synpunkt, såsom framgår av den inledande artikeln i detta nummer, utan någon fullständig överblick. Matthew Roy fyller därför en kännbar lucka i den stora mängden av strindbergsstudier.

Först skall sägas att avhandlingen är mycket grundlig, analytisk och välskriven. Många kommer kanske anmärka på att inslagen av queer-teori är fåtaliga liksom att Roy inte tar någon egen ställning i den ständiga skendebatten konstruktivister-essentialister. Avhandlingen är i det avseendet traditionell, men tillför ändå mycket viktigt stoff inte bara till strindbergstolkningen utan också till homosexualitetsbegreppets historia.

Avhandlingen är uppdelad i en inledning och fyra kapitel. I det första kapitlet, som i förkortad form återges i svensk översättning i detta nummer av *lambda nordica*, jämför Roy Strindbergs studier om homosexualitet med hans tidiga skrifter i ämnet, främst *Giftas* I-II. Andra kapitlet handlar om hans självbiografiska verk från *Tjänstekvinnans son* till *Le plaidoyer d'un fou*. Tredje kapitlet är en grundlig genomgång av Strindbergs övriga litterära arbeten och visar hur han använder sig av homosexualiteten i sin diskussion om händelser och människor från det antika Grekland till hans egen tid. Fjärde och sista kapitlet börjar med en diskussion om den märkliga vivisektionen "Les pervers" från 1894 och fortsätter med att behandla vad Roy kallar anklagelsetexterna från *Götiska rummen* och framåt.

Det bör framhållas att denna recension bygger på disputationversionen; det har alltså inte varit möjligt att ta hänsyn till den slutliga revisionen av texten.

Avhandlingen är viktig i två avseenden: dels kompletterar den strindbergsforskningen på en mycket viktig punkt dels lyfter Roy fram en tidigare icke observerad nordisk och kontinental sexologisk debatt kring homosexualiteten redan på 1880- och 1890-talet. Inte ens David Greenberg i sin monumentalä översikt *The construction of homosexuality* (1988), som annars listar 113 sidor med litteratur inte minst från denna period, har behandlat Letourneaus historik över homosexualiteten publicerad 1880, sex år före Krafft-Ebings *Psychopathia Sexualis*, eller Garniers intressanta försök till kategorisering från samma tid, utkommen i många upplagor. Letourneaus 'essentialistiska' syn på homosexualiteten är ett viktigt argument mot Foucaults tolkning av homosexualiteten som 'konstruerad' av läkarvetenskapen vid denna tid.

Ett vetenskapligt problem föreligger dock beträffande särskilt redogörelsen för Garniers bok. Roy har studerat den i nionde upplagan från 1896, som emellertid betecknas som « refondue » eller omarbetad och där sidantalet jämfört med originalupplagan från ca 1880 har ökat från 562 sidor till 591. Vi vet alltså inte med säkerhet vilken av den citerade texten som Strindberg verkligen har tillgodogjort sig.

Ett annat problem i detta kapitel är användningen av beteckningen *pederaster*. Matthew Roy visar att Strindberg använder uttrycken utbytbara, såsom framgår av en intressant sammanställning:

Men & Women	Men	Women	The Phenomenon	
Sodomit	Pederast	Tribad	Perversitet	Ett onaturligt levnadssätt
Buger	Urning	(Lesbia)	Pederasti	Konträra drifter
De perversa	---	(Cafés Lesbiens)	Onaturliga laster Männerliebe	Grecicism Tribaderi

Eftersom Strindberg inte skiljer på begreppen gör inte heller Roy det. Flera av de äldre forskare som Roy citerar, t.ex. Schopenhauer, använder dock beteckningen pederasti endast i sin ursprungsbetydelse, dvs. vuxna mäns kärlek till unga (köns mogna) pojkar. Jämförelserna blir lätt obegripliga om man inte har klart för sig att det rör sig om delvis skiljaktiga begrepp.

Genomgången av de litterära verken i kapitel 2 och 3 förtjänar bara beröm. Iakttagelsen, byggd på Karin Strindberg-Smirnoffs uppgifter, att Marie David möjligen kan ha uppsökt dr Wetterstrand för att söka hypnotisk bot för sin homosexualitet, är mycket intressant och viktigt i debatten om något lesbiskt

förhållande faktiskt låg bakom skildringen i *En dåres försvarstal*.

På framställningen i fjärde kapitlet kan man däremot lägga vissa kritiska synpunkter. Apropå Strindbergs skildring i "De perversa" av besöket på den Tuntenball, som anordnades årligen under polisens uppsikt, alltså inte på "Der König von Portugal" eller någon annan liknande lokal, återger Roy efter Frida Uhls bok "Strindbergs andra hustru" i ett långt resonerande avsnitt Strindbergs diskussioner om homosexualitet med den kände poliskommissarien Treskow i Berlin. Det finns emellertid ingenting som tyder på att Strindberg någonsin träffade Treskow. Det framgår av Frida Uhls bevarade förarbeten till sin bok, nu i KB:s handskriftssamling, att hon knappt mindes någonting av tiden med Strindberg i Berlin. Hon hämtade allt från andras böcker och från Strindbergs anteckningar på KB, och hittade på de mest häpnadsväckande historier. Jag hänvisar till vad jag skrev i min avhandling *Strindberg och bildkonsten* (s. 212): "De efterlämnade manuskripten visar med vilken inlevelse hon kunde skildra samma episod på ett par, tre skilda sätt, med vilken fantasi hon kunde förvränga eller helt konstruera fram brev, handlingar och konkreta upplevelser." Hon var, som hennes dotter Kerstin påpekade i sina efterlämnade kommentarer, en fullfjädrad mytoman.

Beträffande de personer som Strindberg i sina skrifter och brev beskyller för att vara "buger" eller sodomit måste man skilja på när uttrycken används pejorativt (en man som så fallit undan för kvinnosaken att han förlorat sin "manlighet") och när Strindberg verkligen menar att någon är homosexuell i verkligheten. Strindberg menar naturligtvis *inte* att Ibsen är buger, knappast inte heller af Geijerstam, även om han explicit säger om Zachris: "Zachris är den förste att vittna falskt, för han är buger". Viktigt är citatet från *Götiska rummen*: "han kallade de män för sodomiter, som låta kvinnorna råda över sig". Jag hänvisar här också till min inledande artikel i detta nummer.

Det är verkligen att hoppas att Matthew Roys avhandling snart kommer i bokform och också översätts till svenska i sin helhet. Den utgör ytterligare ett tillskott till den rad av avhandlingar med homosexualitetsanknytning som under de senaste åren glädjande nog har publicerats i Sverige och av svenskspråkiga forskare.

Göran Söderström